 DOI: 10.7816 /idil-07-46-10

PUL TASARIMLARINDA OSMANLIDAN GÜNÜMÜZE KADIN FİGÜRÜ

Burak Erhan TARLAKAZAN

Dr. Öğr. Üyesi, Kastamonu Üniversitesi, tarlakazan@hotmail.com

ÖZ

Pul, önyüzünde ait olduğu egemen ülkenin siyasi, kültürel, tarihi olaylarını, güzel sanatlarını, coğrafyasını, vb. yansıtan çeşitli resim, şekil veya motifler basılmış, arka yüzü zamklı, değişik şekil ve ölçülerde hazırlanabilen değerli bir kâğıttır. Aynı zamanda bir koleksiyon ve iletişim aracı, bu anlamda kültürel bir tanıtım materyalidir. Ülkelerin sahip olduğu değerler pullarla tüm dünyayı dolaşması ve koleksiyonerler sayesinde nesilden nesile aktarılmaktadır. Günümüzde pullar farklı alan, amaç ve konularda üretilen, basımı ve satışı devletlerce planlanan değerli kâğıtlar statüsünde kullanılmaktadır. Üretilen pullarda yer alan konulardan biri de "kadın"dır. Bu çalışmada amaç Osmanlıdan günümüze, pullarda yer alan kadın olgusunu incelemektir. İlk puldan araştırmanın yapıldığı tarihe kadar basılan pullar incelenerek, yıllara göre kadına dair kullanımlar, görsel ve konu anlamında değerlendirilmiştir. Buna göre; pullarda genel anlamda kadının annelik rolünün ön planda tutulduğu, bununla beraber kimi pullarda tarih sahnesinde iz bırakan önemli kadın şahsiyetlerin portrelerine, kimilerinde ise sosyal ve toplumsal rollerde kadın figürlerine yer verildiği görülmüştür. Ele alınan pullar sahip oldukları tasarım özellikleriyle günlük yaşamdan da kesitler sunmaktadır.

Anahtar kelimeler:
Pul,
Türk Pul Tarihi,
Osmanlı Pulları,
Kadın Konulu
Pullar, Mektup,
Posta

WOMAN FIGURE ON STAMP DESIGN FROM OTTOMAN TO MODERN-DAY

ABSTRACT

Stamp is a valuable paper which various images, figures, and motifs that represent the dominant country's where stamp belongs to, political, cultural, historical events, fine arts, geography, etc. , are printed on its frontage, a special glue is spreaded on its back face, mostly square or rectangle, but also can be prepared in the shape of triangle, hexagon, round, etc., and situated ın various sizes. At the same time, stamp is a collection and communication tool, in this sense it is a cultural promotion material. In modern days, the stamps which are produced in different areas, purposes, and topics, are used as valuable paper status which its printing and sale is planned by the states. One of the topics that are placed in the produced stamps, is "Woman". The purpose which in this study, is to analyze woman facts that are placed in some stamps, from Ottomans to nowadays.
The stamps up to the date on which the first survey was made were examined and the use of the female according to years was assessed visually and subjectively According to this; in general the woman's maternal role is held in the foreground, At the same time some of the stamps include important woman personalities' who left a mark in the stage of history, portraits, some other ones include woman figures that were and still are approached in social roles.
At the same time, the approached stamps present sections from daily life with the design characteristics that stamps have.

Keywords:
Stamp, Turkish
Stamp History,
Ottoman Stamps,
Women topic
Stamps, Letter,
Postal Service

DOI: 10.7816 /idil-07-46-10

Giriş

Pul zarfların üzerinde yer alan bir hizmet bedeli olarak hayat bulmuş, daha sonra farklı tema ve görsel uygulamalarla zenginleşen bir iletişim ve tasarım aracı olmuş bu anlamda koleksiyonu yapılan değerli bir kâğıt olarak günümüze ulaşmıştır. Ancak senelik planlamalarla belirli temalarla basılan pullar artık genel olarak zarflardaki yerini kaybetmiş, tarih, postalama bedeli ve postaya verildiği şubeleri gösteren bir damga halini almıştır.

Tüm dünyada hem konu, hem biçim, hem de görsel olarak çok zengin bir içeriğe sahip olmasına rağmen pullara; koleksiyonerler dışında ilgi duyulmadığı bir gerçektir ve çok fazla araştırmaya konu olmadığı görülmektedir[1].

Basılacak pullar için emisyon programları PTT Genel Müdürlüğünce yıllık olarak hazırlanmaktadır. Programda yer alacak konuların seçiminde; Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliğinden, Başbakanlıktan, Bakanlıklardan, Genelkurmaydan, Üniversitelerden, vakıf ve derneklerden, kamu kurumlarından alınan birtakım öneriler ile kurumun tespit ettiği önemli olayların yıl dönümleri ve çeşitli konular değerlendirilmektedir. Daha sonra, satışa çıkış tarihine göre pulların tasarımları hazırlanmaktadır. Pul görsellerinde slayt, fotoğraf gibi materyaller yanında çoğunlukla ressamlar tarafından yapılan resimler ve grafikler kullanılmaktadır.

Yıllık olarak bakıldığında birbirinden farklı ve genelde de diğer yıllarda tekrarı olmayan çok sayıda tema (her yıl için ortalama 20'nin üzerinde) belirlenerek pul basımı gerçekleştirilmektedir[2]. Türk pul tarihinde, günümüze kadarki süreçte yer alan pullarda kimi özel günler (anneler günü vb.) ya da yıl dönümleri (Cumhuriyetin kuruluşu, Çanakkale Zaferi vb.) dışında çok çeşitli konuların işlenmesi bakımından araştırma yıllara göre tasnif şeklinde kadın görseli üzerinden yürütülmüştür.

Bu çalışmada Türk pulculuk tarihinde yer alan ilk puldan, araştırma yapılan tarihe kadar olan süreçte basılan tüm pullar; tarihsel süreç içerisinde incelenerek birçok tematik pulda yer alan kadın figürünün, konu ve görsel olarak ele alınış biçimleri değerlendirilmiştir.

Posta pulları, işlevsel görevleri yerine getirmekle birlikte, bu pulları bastıran devletin para emisyonları (metalik, kâğıt) ile eşit olarak kendi ülkelerinin ideolojisinin, kültürünün, milli geleneklerinin propagandasını yapmaktadır. "Buna göre, posta pulları, çağdaş simgelerin önemli gruplarından biridir. Bu da, pulları, bağımsız devletlerin tarihini ve yaşamını öğrenmek için önemli bir kaynak haline getirir" (Gasımova ve Ehmedov, 2013: 40).

Pul, ön yüzeyi çeşitli renklerle basılmış resim, şekil ve motiflerden oluşan arka yüzeyi özel bir zamkla kaplı, etrafında dantel denilen tırnakları olan bazen dantelsiz de olabilen genellikle dikdörtgen, kare, yuvarlak az da olsa üçgen bazen de değişik şekillerde ve farklı ebatlarda olan postada para yerine sürümü bulunan değerli bir kâğıttır (Evren Pul Evi, 1983:6).

Taşıma bedeli olarak, mektup üzerinde yer alan işaret ile göndericiden peşin alınan ücretin karşılığında verilen alındı belgesine pul denir. Daha sonraları pulun bu temel niteliğine, tasarımlar yoluyla koleksiyon özellikleri de katılarak pulun anlamı daha da zenginleştirilmiştir. Pul yapıldığı ülkenin kültürünü, sanatını, sosyal yaşamını, üzerinde taşıyan bir grafik tasarım ürünüdür. "Aynı zamanda bir mesajı, bir konuyu, bir şahsı, bir olay ya da hizmeti de tanıtır. Bunun için, pul, aynı zamanda adını taşıdığı ülkenin sembolü ve yansımasıdır" (Düzenli ve Kavuran, 2004: 189).

1. Tarihte ilk pul;

Günümüzde birer sanat eseri niteliğinde olan birçok konuda çok farklı görsellerle hazırlanan posta pullarının tarihteki ilk kullanımına dair bilgiler ihtilaflıdır ancak pulculukla ilgili yayınlar incelendiğinde en yaygın kanının 1840 yılında Birleşik Krallık tarafından kullanılmaya başlandığı görüşünün hâkim olduğu görülmektedir.

Dünyada posta idareleri tarafından çıkartılan ilk posta pulu konusunda tartışmalar olmakla birlikte, genel kabul gören Birleşik Krallık ve İrlanda'da posta reformcusu Rowland Hill tarafından başlatılan çalışmalar sırasında kullanılmaya başlandığıdır. O zamana kadar postayı alan kişi, posta ücretini ödüyordu. Sonradan postayı gönderenin posta ücretini ödemesine ve bu ücretin ödendiğini göstermek için gönderinin üzerine posta pulu yapıştırılmasına karar verilmiştir. 1 Mayıs 1840 tarihinde ilk posta pulu olan "Penny Black" (Resim 1) satılmaya başlanmıştır, ancak postada geçerliliği 6 Mayıs 1840 tarihi ile başlamıştır, birkaç gün sonra ise "İki penilik mavi" pul çıkartılmıştır. Her iki pulun üzerinde genç Kraliçe Viktorya'nın resmi bulunmaktadır. Pulların tasarım ve klişeleri Charles ve Frederic Heat adlarındaki baba-oğul iki hattat tarafından hazırlanmış, Kraliçe Victoria'nın resmi ise Hollandalı ressam Villiam Mulready tarafından çizilmiştir (Bezaz, 2005: 291).

Bu ilk çıkan pullarda dantel bulunmuyor ve makas ile kesilip ayrıldıktan sonra kullanılabiliyordu. Ayrıca pulların üzerinde ilk basılan ülke olduğu için, Birleşik Krallığın adı bulunmamaktadır, günümüzde de pullarının üzerinde ülke adı belirtilmeyen tek ülke Birleşik Krallık 'tır.

İngiltere'de posta hizmetleri alanında meydana gelen bu gelişmeler etkisini kısa sürede hissettirmiş, 1850'lerden özelliklede 1870'lerden sonra, hemen hemen Avrupa, Kuzey ve Güney Amerika'daki bütün ülkelerde, Mısır, İran ve Osmanlı imparatorluğunda, hükümet kontrolünde ulusal posta sistemleri kurulmuş ve devlet tekelinde posta pulları basılmaya başlanmıştır (Frewer, 2002: 2).

2. Türk Pulculuk Tarihinde Pullar

Türkiye'nin postacılık tarihi 18. yüzyıla tarihlenir[3]. Ülkemizde: haberleşme teşkilatı olan "Posta Nezareti", 1840 yılında kurulmuştur. İlk "Posta Kanunu" ise, 16 Kasım 1840 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

"Türk pulculuk tarihi içerisinde Osmanlı dönemi posta pullarının ayrı ve önemli bir yeri vardır. Bu dönem, devrin Posta Hizmetleri Bakanı Agâh Efendi'nin önerisi doğrultusunda Sultan Abdülaziz'in emri ile 13 Ocak 1863 tarihinde basılan pul ile başlamıştır" (Halaçoğlu, 2014: 197).

"Bu pul, tuğralı, dikdörtgen şeklinde ve dantelsizdir" *(Resim 2)* (Anameriç 2006: 118). "Pulların üstünde dönemin padişahı Sultan Abdülaziz'e ait tuğra bulunmaktadır, tuğranın altındaki hilalin içinde ise Devlet-i Aliye-i Osmaniye yazılıdır. Böylece, Asya'da yapışkan posta pulu basan ikinci bağımsız devlet Osmanlı Devleti olmuştur" (PTT pul müzesi erişim 28 Ocak).

1863 tarihinden itibaren Osmanlı devletinin egemenliğinin resmen olmasa bile fiilen bittiği 1922 yılına kadar pek çok konu ve içeriğe sahip pul basılmıştır. İlk dönem pulları olarak da ifade edebileceğimiz bu pullar, devletin içinde bulunduğu siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel duruma göre farklı özelliklere sahip bilgileri bünyelerinde barındırmaktadır (Yazıcı, 2014: 181).

1863-1913 yılları arasında basılan pulların pek çoğunda ya padişah tuğrası ya da ay yıldız motifine yer verilmiştir. İlk dönem Osmanlı pullarındaki bu imgesel kullanımın İslam dinindeki tasvir yasağının etkisinin bir yansıması olduğu söylenebilir. "Reid (1984: 226) İslam ülkelerine ait posta pullarında hükümdar portrelerinin kullanılmamasının temel sebebini, bir İslam geleneği olarak insan figürlerinin çizilmesinin hoş karşılanmamasına dayandırmaktadır" (akt. Yazıcı, 2010: 323).

"Osmanlı Devleti'nin posta pullarında ağırlıklı olarak hilal (bazen bir yıldızla birlikte), silahlar, tuğra ve Arap alfabesinin süslü bir yazım biçimi kullanılmıştır" (Yazıcı, 2014: 181).

1913 yılı ile birlikte, ikinci dönem Osmanlı posta pullarında resimler yer almaya başlamıştır[4] *(Resim 3)*. Basılan resimli pullar arasında sıklıkla cami görüntülerine yer verildiği gözlenmiştir. "Cami görsellerinin pullarda yer almasının *(Resim 5)* nedenleri olarak, resim kullanılması neticesinde toplum tarafından gösterilebilecek bir tepkinin önüne geçilmesi düşüncesi ve devletin dini kimliğinin vurgulanması gibi gerekçeler ileri sürülebilir" (Yazıcı, 2014: 183).

Bu zaman zarfında basılan posta pullarında; Süleymaniye Camisi, Rumelihisarı, Kız Kulesi, Dikilitaş, Çemberlitaş, Yedikule, Fener, Sultanahmet Camisi, Hürriyet Anıtı, Boğaziçi Manzarası, Beyazıt Meydanı ve Ayasofya'nın Yanındaki Çeşmenin tasvir edildiği 1914, 1. Londra posta serisi ile birçok resimsel öğe yer almıştır. Bu serinin son pulu olan 5. Sultan Mehmet portresi ile beraber, posta pullarında insan sureti de kullanılmaya başlanmıştır *(Resim 6)*.

 DOI: 10.7816 /idil-07-46-10

"1916 yılından itibaren farklı insan figürleri de pullarda ele alınmıştır. Dolmabahçe serisi adıyla bastırılan pulların üzerindeki resimlerden bir tanesi, büyük bir top mermisi önünde elinde süngülü tüfeğiyle durur vaziyette resmedilmiş bir Mehmetçik figürüdür" *(Resim 7)*, (Pulko, 2006: 22).

1.1. Türk Pulculuk Tarihinde Yer alan Kadın Figürlü Pullar

İnsan figürünün 1914'ten itibaren pullara basılmaya başlanmasından sonra, takip eden yıllar içerisinde farklı çizim, portre ve uygulamalarla çeşitlenmiştir. İnsan figürleri ile bu uygulama pullarda kadın figürlerinin kullanılmasında da devam etmiştir. Tarih içerisinde pul görsellerinde genel olarak kadının annelik rolü ön planda tutulmuş ve toplumsal rolü üzerine betimlemeler yapılmıştır.

1917 yılında bastırılan "Evlad-ı Şüheda Pulu"[5] Türk pullarında kadın figürünün yer aldığı ilk puldur. Çocuğu ile birlikte cepheye eşini uğurlayan bir Türk kadınının tasvir edildiği pul, ilk kez bir pulda yer alan kadın figürü olmasının yanında toplumda kadının rolüne dikkat çekmesi bakımından da anlamlıdır *(Resim 8)*.

1935 yılına kadar kadın figürlü ya da konulu pul baskısı bulunmamaktadır. 1917-1935 yılları arasında yine resimsel ağırlıklı pullar basıla gelmiş ve bu pullarda dönemin özelliklerine göre konular resmedilmiştir[6].

1935yılında Türkiye'de gerçekleşen 12. Kadınlar kongresi[7] nedeniyle bastırılan pullar, Türk pul tarihinde bir basımda en yoğun kadın figürü kullanılan pullardan biri olmuştur. Bu pullarda kullanılan görsel öğelerde kalkınma hamlesindeki Cumhuriyet Türkiye'si kadınının toplumsal rolü ve elde ettiği haklar ile dünya tarihinde isim yapmış kadınlara yer verilmiştir *(Resim 9)*.

1938, 1941, 1943 ve 1950 yıllarında İzmir Enternasyonal fuarı için bastırılan pullarda kullanılan kadın figürleri genelde tarım toplumunu yansıtan ve özellikle üzüm hasatı ile ilgili olarak ele alınmıştır. Bu pullarda çalışan-üreten kadın imajı ön plana çıkarılmış, kadının ekonomik hayata katkısının önemi vurgulanmıştır.

(1938)-1 (1938)-2 (1941) (1943) (1950)

1950 yılında "Dünya Gençlik Birliği II. Konsey Toplantısı nedeniyle basılan pul üzerinde İstanbul arka planında genç erkek ve kız figürü siluet halinde yer almaktadır.

(Dünya Gençlik Birliği II. Konsey Toplantısı Pulları)

Aynı yıl yapılan genel seçimler için basılan (14 Mayıs 1950 Genel Seçimleri) pulda yine bir aile ortamı kullanılmış olup, kadına verilen seçme seçilme hakkı özelinde oy veren üç kuşak kadın figürü tasarlanmıştır.

(14 Mayıs 1950 Genel Seçimleri Pulları)

Yine 1950 yılında THK 25. Yılı için hazırlanan pullarda da kadına ait görsellere yer verilmiştir. Bu pullardan bir tanesinde uçak maketiyle oynayan kız çocuğu figürü tercih edilirken bir diğer pulda ise ilk kadın pilotumuz Sabiha Gökçen "in kullandığı uçağın önünde çekilmiş fotoğrafına yer

 DOI: 10.7816 /idil-07-46-10

verilmiştir. Bu pullar aynı zamanda Modern Türk Kadını olgusunu dünyaya gösterme amacını taşımaktadır.

(1950 yılı THK 25. Yılı için hazırlanan pullar) (Orijinal Foto)[8]

1952 yılında Kore Savaşlarının hatırasına basılan pullardan birinde Türk askerinin kucağında Koreli bir kız çocuğu fotoğrafından faydalanılmıştır[9]. Bu seri pullar ve özellikle Türk askeri ve Koreli kızın birlikte yer aldığı fotoğrafın pul tasarımında kullanılması Kore tarihine de geçen bir uygulama olmuştur. Bu pulun basılması aynı zamanda siyasi olarak uluslararası ilişkilerde Türk askeri imajına büyük katkı sağlamıştır.

(Pul) (Orijinal Foto)

1954'te Avrupa Konseyinin 5. Yıldönümü münasebetiyle basılan pullar arasında da barış ve adaleti simgeleyen kadın figürüne yer verilmiştir.

(1954'te Avrupa Konseyinin 5. Yıldönümü münasebetiyle basılan pullar)

1956 yılı "anneler günü" temalı pul tasarımında Mustafa Kemal Atatürk'ün annesi Zübeyde Hanımın portresi kullanılmıştır.

(1956 yılı "Anneler Günü" temalı pul)

Aynı yıl (1956 Mayıs) İran Şehinşah ve İmparatoriçenin Türkiye'yi ziyaretlerinin hatırasına basılan pulda da kadın figürü olarak İmparatoriçenin görseline yer verilmiştir. Bu şekilde konu edilen pullar arasında, uluslararası ilişkiler bağlamında ve siyasi anlamda önemli pullar arasında yer almaktadır.

(İran Şehinşah ve İmparatoriçenin hatırasına basılan pul)

1960 yılı uluslararası kadınlar konseyi XVI. Toplantısı için basılan pullarda bu kez kadın figürü grafiksel bir yorumlamayla ele alınmıştır (1). 1960 yılında basılan bir diğer seride o yıl yapılan genel nüfus sayımı konu edilmiş ve burada tasarlanan pulda da yine aile bütünlüğü içinde yer verilen kadın olgusuna grafiksel bir desenleme yoluyla yaklaşılmıştır (2). 1960 Ekim ayı Yassıada Duruşmaları serisinde yer alan pullardan biri adaleti simgeleyen kadın figürü temalıdır (3).

(1) (2) (3)

1961 Mayıs ayında tedavüle giren 27 Mayıs konulu pul serisinde yer alan bir pulda da Atatürk'ün işaret ettiği bilim, sanayi ve kalkınma hedefine yürüyen üç genç çizimi içerisinde de kadın görseline yer verilmiştir.

(27 Mayıs konulu pul)

DOI: 10.7816 /idil-07-46-10

1961yılına ait bir diğer grupta Aralık ayında UNICEF'in kuruluşunun 15. Yılı sebebiyle basılan pullardır. Bu seride yer alan iki pulda kadının annelik rolü ön plana çıkarılmış ve tasarımlarda kullanılan figürler bu temeli yansıtacak şekilde kurgulanmıştır.

(UNICEF'in kuruluşunun 15. Yılı sebebiyle basılan pullar)

1962 yılında basılan Türk İzciliğinin 50. Yılı konulu pullardan birinde kız ve erkek izci çocuk figürü karikatür tarzında resmedilmiştir.

(Türk İzciliğinin 50. Yılı konulu pullar)

62 yılında kadın figürü olan bir başka uygulama da Efes Turistik-Meryem Ana konulu pullardaki uygulamadır. Bu seride yer alan pullarda turizm amacıyla, İzmir'in Selçuk ilçesinde yer alan Meryem Ana evi ve Meryem Ana heykeli ana figür olarak kullanılmıştır.

(Efes Turistik-Meryem Ana konulu pullar)

1963 yılı açlıkla savaş konusunu ele alan pullardan birinde yer alan kadın figürü, kırsalda tarlaya eşi ile birlikte ekin ekerken ki haliyle resmedilmiştir. Bir yandan açlıkla mücadele için tarım desteklenirken diğer yandan kadının toplumsal yaşamdaki rolü ile birlikte kadın erkek eşitliği de betimlenmiştir.

(1963 yılı açlıkla savaş konulu pul)

1964 yılında "Avrupa Konseyinin 15. Yılı" sebebiyle basılan pulda başında defneyaprağından tacı olan ve elleriyle meşale tutan kadın görseli kullanılmıştır[10] (11).

(Avrupa Konseyinin 15. Yılı sebebiyle basılan pul)

1965 yılında genel nüfus sayımı dolayısıyla basılan seride yer alan pul üzerinde toplum çeşitli kesimlerini resmleştiren grafiksel yorumlamanın içerisinde de kadın figürü yer almaktadır. Burada figür siluet halinde lekesel bir üslupla kullanılmıştır.

(1965 Genel nüfus sayımı pulu)

1966 yılında Türk Büyükleri ve Meşhurları Konulu sürekli seride yer verilen portreler arasında yazar Halide Edip Adıvar bu seride yer alan tek kadın olarak göze çarpmaktadır[12]. 1967 yılı "Türki-

 DOI: 10.7816 /idil-07-46-10

ye'de çiçek aşısının uygulanışının 250. yılı pulunda kadın olgusu minyatür tarzı bir kompozisyon içerisinde aşı yapan bir hemşire (ya da hekim) olarak tasvir edilmiştir.

(Halide Edip Adıvar Pulu)

(Türkiye'de çiçek aşısının uygulanışının 250. yılı pulu)

1968 Türk Minyatürleri serisinde minyatür temalı dört kompozisyona yer verilmiştir. Bunlardan biri, içerisinde müzisyen ve hizmetli kadınların yer aldığı Osmanlı minyatürü, kompozisyonudur[13].

(1968 Türk Minyatürleri serisi pulu)

(Orijinal Minyatür)

1968 yılına ait kadın figürlü pullardan bir diğeri ise Emniyet Sandığının 100. Yılı anısına basılan puldur.

(Emniyet Sandığının 100. Yılı anısına basılan pul)

1969 yılı pulları kadın figürlerinin fazlaca yer aldığı pul baskı yıllardan bir tanesi olmuştur. Nisan ayında tedavüle çıkan Hafsa sultan (a), Temmuz ayında Türk, İran, Pakistan Minyatürleri serisi (b), Eylül ayında basılan Türk halk oyunları (c), ve Aralık ayı Atatürk'ün Ankara'ya gelişinin 50.yılı kondüsyonu pullarda (d), kadın teması oldukça yoğun olarak öne çıkmaktadır.

(a)

(b)

(c)

(d)

1970 yılında kadın imgeli tek pul Türk Ressamlarından Tablolar- 1. Serisinde yer alan Osman Hamdi'ye ait Mimozalı Kadın resminin kullanıldığı puldur. 1971 yılı pullarında, kadının annelik rolünü temel alan bir başka kompozisyona Çocuk Esirgeme Kurumunun 50. yılı nedeniyle basılan pul grubunun içerisinde rastlanmaktadır.

(1970 Türk Ressamlarından Tablolar- 1 serisi pulu) (1971 Ç.E.K.50. Yıl pulu)

1971'de İran Devletinin 2500.yılı nedeniyle basılan pul serisinde İranlı Kadın mozaiği kullanılmıştır[14].

(1971 İran Pulu)

(İranlı Kadın Mozaiği)

Yine aynı yıl Aralık ayı emisyonu Unicef'in 25. yılı nedeniyle basılan pulda da bir çocuğu kucaklayan kadın silueti kullanılmış ve yine kadının annelik rolü kompozisyon olarak ele alınmıştır.

(Unicef'in 25. Yılı nedeniyle basılan pul)

 DOI: 10.7816 /idil-07-46-10

1972 yılında kadına dair tek görselin yer aldığı pul; Türkiye-İran Pakistan Arasında Bölgesel İşbirliği, Tablolar konusu ile basılan üç puldan bir tanesidir. Kompozisyonda; İranlı ressam Hossein Behzad'ın İranlı Kadın resmi kullanılmıştır.

(Türkiye-İran Pakistan Arasında Bölgesel İşbirliği, Tablolar serisi pul)

1975 yılında Europa CEPT[15]-Tablolar serisinde Turgut Zaim (Yaylada Yörükler) ve Cemal Tollunun (Hatay'da Portakal) eserlerine yer verilmiştir. Bu eserlerde yine konusu kadın odaklı figürlerden oluşmaktadır.

Turgut Zaim (Yaylada Yörükler)

Cemal Tollu (Hatay'da Portakal)

Aynı yıl Ağustos ayı emisyonu Halk Oyunları konulu beş adet pul içerisinde de "Kasap" ve "Kafkas" halk oyunu kompozisyonlarında kadın figürü yer almaktadır.

(1975 Halk Oyunları Temalı Pullar)

1980 yılı pullarında da 1972 de olduğu gibi o seneye ait tek pulda kadınla ilgili imgeye rastlanmaktadır. İbn-i Sina'nın doğumunun 1000. Yılı nedeniyle basılan pullardan birinde yer alan görsel "Aşk Hastalığı" isimli minyatürden oluşturulmuştur. Bu görselde hasta kadındır ve İbn-i Sina onu muayene etmektedir.

(İbn-i Sina'nın doğumunun 1000. Yılı pulu)

(Orj. Minyatür; www.muslimheritage.com, erişim:2 Şubat 2017)

1981 yılına gelindiğinde "Halk Oyunları" konulu basılan pullardan ikisi (toplam beş pulun ikisi Europa-CEPT olarak basılmıştır) Antalya ve Balıkesir yöresi halk oyunu görsellerine ait olup, ekip içerisinde kadın figürünün yer aldığı bir uygulama görülmektedir.

(Halk Oyunları Pulu)

(Halk Oyunları Europa-CEPT Pulları)

1981 yılına ait bir diğer uygulamada ise, okuma yazma seferberliği adına basılan pul üzerinde grafiksel bir yorumlama ile ellerinde kitaplarıyla kızlı erkekli bir grup resmedilmiştir. Burada kadın figürü yine lekesel bir üslupla siluet halinde kullanılmıştır.

(1981 Okuma yazma seferberliği pulu)

1982 yılında Ressam İbrahim Çallı'nın doğumunun 100. Yılı münasebeti ile 3 adet pul basılmıştır. Bu pullardan birinde yer alan kompozisyon sanatçının "Dikiş Diken Kadın" resmi kullanılarak elde edilmiştir.

(İbrahim Çallı'nın doğumunun 100. Yılı pulu)

1983 yılı Aile planlaması ve ana çocuk sağlığı günü pullarında aile ve kadının annelik rolüne yönelik görseller kullanılmıştır. Bu pullarda da uygulama yine grafiksel kompozisyon şeklinde lekesel bir uygulamadır.

 DOI: 10.7816 /idil-07-46-10

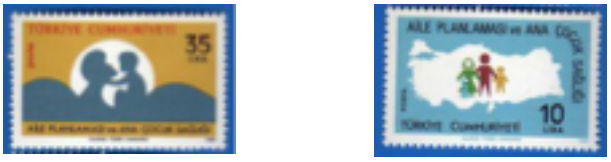

(1983 yılı Aile planlaması ve ana çocuk sağlığı günü pulları)

1984 yılında Türk kadınına seçme ve seçilme hakkı tanınmasının 50. yılı için basılan pulda seçim sandığı başında oy veren toplumun çeşitli kesimlerini yansıtan kadın görseline yer verilmiştir.

(Türk kadınına seçme ve seçilme hakkı tanınmasının 50. yılı pulu)

1985 yılında uluslararası gençlik yılı nedeniyle 2 pul basılmış, bunlarda da kadın görselleri içeren kompozisyon grafik anlayışla lekesel bir üslupla resmedilmiştir.

(Uluslararası gençlik yılı pulları)

1989 yılı "Tarihi Eserler" serisinde kadın figürlü heykelcikler (Oturan Çocuklu Tanrıça-Hacılar, Kurşun Figürin-Alişar, İnsan (tanrıça) Biçimli Vazo-Kültepe) (1), "Devlet Resim Heykel Sergisi" konulu üç pul içerisinde de Zühtü Müridoğlu'nun "Kadın" heykeli (2) görsel olarak kullanılmıştır.

(1)

(2)

1990 yılında da bir önceki yılda olduğu gibi emisyonlardan bir tanesi "Tarihi Eserler" olmuştur ve bu seride de yine kadın figürlü heykelcikler (Fildişi Tanrıça- Kültepe, Oturan Tanrıça- Boğazköy) kullanılmıştır.

(1990 "Tarihi Eserler" emisyonu pullar)

1990 yılında Türk Japon İlişkilerinin 100. Yılı temalı posta pulunda arka planında Ertuğrul Fırkateyni yerleştirilmiş kompozisyon içerisinde yerel kıyafetleri ile resmedilmiş Türk ve Japon kadınları kullanılmıştır.

(Türk Japon İlişkilerinin 100. Yılı pulu)

1990 yılında ayrıca "Devlet Resim Heykel Sergisi" konulu seri üretilmiş ve bu üretimde yer alan pullarda Cevat Dereli (Derya kuzuları), Nijad Sirel (Annesinin büstü), Nurullah Berk (Portre) eserleri görselleri oluşturmuştur. Görsellerin ortak yanı hepsinin kadın öğesi içermesidir.

(1990 Devlet Resim Heykel Sergisi konulu pullar)

1992 yılı "Tarihi Eserler" emisyonunda Ana Tanrıça Heykelciği (Çatalhöyük) ve Hasanoğlan Heykelciği (HasanOğlan) pulda yer verilen kadın figürleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

("Tarihi Eserler" emisyonu pullar)

DOI: 10.7816 /idil-07-46-10

1992 Anadolu Efsaneleri temasında içerisinde kadın figürlerininde yer aldığı çizimler (A) kullanılırken aynı yıl ekim ayı "Türk El Sanatları" pullarında yapma bebekler kompozisyonu (B) (yerel giysili kadın bebekler) yer almıştır.

(A)

(B)

1995 Müslüman Kadın Parlamenterler 1. Konferansı için basılan pul ismi ile müsemma farklı ülke kadınlarını yansıtacak şekilde resmedilmiştir.

(Müslüman Kadın Parlamenterler 1. Konferansı pulu)

1996 Europa (Ünlü Kadınlar) temasında Nene Hatun ve Halide Edip Adıvar resimlerine yer verilmiştir. Bu seri ile birlikte, Halide Edip 1966'dan sonra ikinci kez bir pul tasarımında yer almıştır.

(1996 Europa (Ünlü Kadınlar) teması pulları)

1997 Türk Kadın Başlıkları Temasının ilk serisinde G.Antep, Çanakkale, Bursa ve Isparta yöresel başlıkları resmedilmiştir.

(1997 Türk Kadın Başlıkları serisi pulları)

1998 yılında Çanakkale Savaşları temalı olarak Yeni Zelanda ile ortak çıkarılan iki puldan biri Lyndon Smith'e ait bronzdan imal edilmiş olan anne ve çocuk heykeli kullanılarak tasarlanmıştır.

(Pul) (Orj. Heykel: www.naturespic.com, erişim:3 Şubat 2017)

Aynı yıl Çağdaş Sahne Sanatları temasında bale ve dans konularıyla işlenen kadın görselleri dikkat çekicidir. Tek renk ve tonları olarak renklendirilen illüstrasyonla tasarlanan pullar oldukça sade bir biçimde kullanılmıştır.

(1998 Çağdaş Sahne Sanatları teması pulları)

1998 yılında çıkarılan bir başka seri de Türk Kadın Başlıklarının ikinci serisidir. Bu pullarda da kadın görselleri gelin başlıkları ile resmedilmiştir. Seride; Ankara, Muğla-Bodrum, Afyon-Dinar ve Muş Genç kız başlıkları kullanılmıştır.

(1998 Türk Kadın Başlıkları serisi pulları)

1998 yılında basılan bir diğer tema da "Değerli Türk Meşhurları" serisidir, beş puldan oluşan bu seride Feza Gürsey, Vasfi Rıza Zobu, Haldun Taner, İ.Hulusi Görey'in yanı sıra kadın figür olarak Bedia Muvahhit portresi kullanılmıştır.

(1998 Değerli Türk Meşhurları- Bedia Muvahhit Pulu)

(Orj. foto, www.ntv.com.tr, erşim:5 Şubat 2017)

1999 yılında Osmanlı Devletinin Kuruluşunun 700. Yılı nedeniyle iki adet dantelsiz pul üre-

 DOI: 10.7816 /idil-07-46-10

tilmiş ve bu pullarda minyatür sanatı kullanılarak tasarımlar oluşturulmuştur. Minyatür Tezhip ve Ebru Sanatçısı Sabahat Kırçak tarafından yapılan "Osmanlı Saray Kadınları" pullardan birinin görselini oluşturmuş ve saray hayatından kadınların yaşantısını anlatan küçük bir kesit aktarılmıştır.

(Osmanlı Devletinin Kuruluşunun 700. Yılı pulu)

1999'un bir diğer kadın konulu teması da üçüncü serisi basılan "Türk Kadın Başlıkları" pulları olmuştur. Yine dört puldan oluşan seride Manisa (Yunt Dağı), Antalya, Amasya (Merzifon), ve Niğde yöreleri başlıkları, kadın portreleri olarak sunulmuştur.

(1999 Türk Kadın Başlıkları serisi pulları)

2000 yılı emisyonunda yer verilen "Yörükler ve Yaylalar" temalı pullar dört adetlik blok halinde basılmıştır ve yayla hayatını anlatan kompozisyonlar kullanılmıştır. Tüm kompozisyonlarda da yine kadının günlük yaşantısını gösteren, yayladaki rolünü betimleyen resimler ana unsurdur.

(Yörükler ve Yaylalar temalı pullar)

Yine bu yıl "Türk Kadın Başlıkları" serisi de yıllık emisyonda yer almış ve dördüncü seri olarak dörtlü blok olarak basımı gerçekleştirilmiştir. Bu seri kadın portreleri, Çorum, Tunceli, Trabzon ve İzmir yöresel kadın başlıkları ile basılmıştır.

(2000 Türk Kadın Başlıkları serisi pulları)

Türk Kadın Başlıkları serisi 2001 yılında da devam etmiş ve dörtlü blok halinde bu kez Mersin (Silifke), Sivas, Aydın ve Hakkâri yöresi kadın başlıkları kompozisyonlarda yer almıştır.

(2001 Türk Kadın Başlıkları serisi pulları)

2001 yılının kadın görseli yer alan bir başka pul teması da "Türk Kadın Kıyafetleri"dir. Dörtlü blok halindeki bu pullarda; Balıkesir, Afyon, Tokat ve Kars yöresi kadınları geleneksel kıyafetleri resmedilmiştir. Aynı konu 2002 (Kastamonu-Cide, Çanakkale, Amasya-Ilısu ve Elazığ yöreleri) 2003 (Sivas, Gaziantep, Erzincan ve Ankara-Beypazarı yöreleri), 2004 (Edirne, Burdur, Tunceli ve Trabzon yöreleri) yıllarında geleneksel-yöresel kıyafetleri kompozisyonları ile tekrarlanmıştır.

(2001-2004 Türk Kadın Kıyafetleri konulu pullar)

2004 yılında ayrıca XXVII. Atina Olimpiyat Oyunları için basılan pullar arasında kadın sporcumuz Süreyya Ayhan'ın fotoğrafı kullanılmıştır. *(Serinin diğer pullarındaki sporcular, Ercan Yıldız, Halil Mutlu ve Hamza Yerlikaya'dır).*

(2004 yılı XXVII. Atina Olimpiyat Oyunları pulu)

 DOI: 10.7816 /idil-07-46-10

2005 yılında Türk Polis Teşkilatının 160. Yılı sebebiyle "Kadın Polis ve Çocuk" temalı pul hazırlanmıştır. Kadının annelik rolünün ön planda olduğu pul görseli aynı zamanda erkek yoğunluklu bir teşkilatın farklı yüzünü ön plana çıkarmıştır. Aynı yıla ait Türkiye-Belçika ortak emisyonu "Halılar" konulu pul blokunda Belçika Duvar Halısı kompozisyonunda da içerisinde soylu kadınların yer aldığı bir tören sahnesi resminden oluşan halı kullanılmıştır.

(Türk Polis Teşkilatının 160. Yılı pul)

(Türkiye-Belçika ortak "Halılar" konulu pul)

2005'in "Zeugma" serisinde ise Gaziantep Zeugma Mozaik Müzesi'nde sergilenen; **Çingene Kız veya** Dionysos rahibesi Menad ile Tanrı Okeanos ve onun eşi Tethys *mozaiklerinden oluşturulan iki pul yer almıştır.*

(2005 "Zeugma" serisi pullar)

2006 yılında basılan "Türk Sinema Sanatı" konulu pullarda Türk sinema tarihine damga vurmuş olan Selvi Boylum Al yazmalım filminden iki ayrı sahne kullanılmıştır. Her iki sahnede de kadın başrol oyuncusu Türkan Şoray'ın görüntüleri bulunmaktadır.

(2006 yılı "Türk Sinema Sanatı" konulu pullar)

2008 yılında basılan Türkiye-Endonezya ortak pulunda kadın dansçılar tarafından sergilenen "Saman Dansı" (1) pul blokunun içerisinde yer almıştır. Aynı yıl gerçekleşen Pekin olimpiyatları emisyonunda ise hazırlanan pulların birisinde kadın tekvandocuların yer aldığı bir enstantane (2) resimleştirilmiştir. Bu pul Süreyya Ayhan'dan sonra ikinci kez kadınların yer aldığı spor konulu bir Türk puludur. Dünya çevre günü için hazırlanan dörtlü blokta bir görsel üzülen düşünceli bir kadına aittir (3). Dünya sevgililer günü için basılan pulda da yine konu ile ilgili olarak kadın figürüne (4) yer verilmiştir.

(1)

(2)

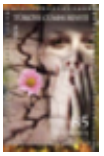

(3)

(4)

2008 yılında Amasya Darüşşifasının 700. Yılı sebebiyle basılan anma pullarının tasarımında Gaye Özen ve Ülker Erke'ye ait minyatür tarzı resimlere yer verilmiştir. Bu resimlerde de yine kadın figürler ön plandadır.

(2008, Amasya Darüşşifasının 700. Yılı anma pulları)

2009 yılı "Anneler Günü" teması ile hazırlanan pullarda konuya uygun annelik olgusunun ön planda olduğu tasarımlar hazırlanmıştır. Anne ve çocuk sevgisi- ilişkisi, kuş, yuva, çiçek gibi sevgi temalı unsurlar ile bütünleştirilerek tasarımlar gerçekleştirilmiştir.

(2009 yılı anneler günü pulları)

2010 yılı emisyonunda yer alan Türkiye'de

 DOI: 10.7816 /idil-07-46-10

Japonya yılı münasebetiyle hazırlanan onlu blokta yer alan 3 pulda Geleneksel Japon Dansı (I), Kokeshi bebekleri (II) ve Geleneksel Japon Halk Dansı (III), temaları kadın figürünün yer aldığı örneklerdir.

(I) (II)

(III)

2010 yılının bir diğer kadın figürlü pul teması "Anadolu Uygarlıkları (Eski Tunç Çağı)"dır. Üç tanesi yatay biri dikey şekilde hazırlanan ve kadın görselinin olarak yer aldığı pullarda; "Altın İkiz İdol" ve "Tunç Çocuğunu Emziren Kadın" heykelciği kullanılmıştır.

("Anadolu Uygarlıkları" pulları)

2011 tarım ve insan konulu seride dört adet pul tasarımına yer verilmiştir. Tarım toplumuna dair görsel öğelerin kullanıldığı pulların iki tanesi kadın figürlüdür. Bunlardan birincisinde yün eğiren yaşlı köylü kadın fotoğrafı kullanılırken diğerinde ise tarlada-serada çalışan kadınlar fotoğrafı yer almış, tarım toplumunda kadının rolü betimlenmiştir. Aynı yıla ait bir diğer tasarım ise Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumunun 90. yılı nedeniyle basılan anma pullarıdır. Yine burada da annelik şefkati ve kadının annelik rolü pul görseli olarak değerlendirilmiştir.

(Tarım ve insan konulu pullar)

(S.H.Ç. E. K. 90. Yılı pulu)

2012 yılı İstanbul Avrupa Spor Başkenti temasında yer alan iki pulda; siluet halinde kadın figürleri grafiksel bir yorumlama ile kullanılırken, "Dünya Salon Atletizm Şampiyonası" için üretilen dörtlü bloktan ikisi kadın sporculara ait fotoğraflar kullanılarak tasarlanmıştır.

(İstanbul Avrupa Spor Başkenti pulları)

(Dünya Salon Atletizm Şmp. Pulları)

2012 yılında İstanbul alışveriş festivali içinde pullar tasarlanmış bu pullarda da kadın ve kadınsal objeler ön planda yer almıştır. Aynı yıl basılan Türkiye'de Tarım ve İnsan temalı altılı blokta da bir pulda ise tırpan bileğleyen kadın fotoğrafı kullanılmıştır.

(İstanbul alışveriş festivali pulları)

(Türkiye'de Tarım ve İnsan pulu)

2013 yılında 2020 EXPO İzmir adaylığı için hazırlanan pulda sahil kenarında partneriyle birlikte koşu yapan kadın fotoğrafı kullanılmıştır. Bu blok biçimsel özelliği açısından da ayrıca dikkat çekicidir.

(2020 EXPO İzmir adaylığı için hazırlanan pul)

2014 Anneler Günü anma pulu blok olarak hazırlanmıştır. Bloğun ortasında kalp içinde anne ve bebeğini içeren sevgi teması işlenmiş, annelik duygusu; anne ve yavruları ile ilişkilerini gösteren

 DOI: 10.7816 /idil-07-46-10

hayvan fotoğraflarıyla kolajlanmıştır (Zürafa, denizatı, at, kuğu, salyangoz, maymun, kaplan, deve, karaca, kedi, fok, kaz ve yavrularının çeşitli fotoğrafları kolaj yapılarak kullanılmıştır).

2014 Sochi Kış Olimpiyat Oyunları temasında da tasarlanan dört puldan biri artistik patinaj branşına yöneliktir ve bu dalda içerisinde kadın görselinin de yer aldığı bir figür çizilmiştir.

(Anneler Günü anma pulu bloğu)

(Sochi Kış Olimpiyat Oyunları teması pulu)

2015 yılına bakıldığında Turizm konulu sürekli posta pulları arasında yer alan bir pulda Meryem Ana evi ve heykelciği kolajı görülmektedir.

(2015 yılı Turizm konulu pul)

2016 yılı pul emisyon programında yer alan ve kadınlara seçme ve seçilme hakkı verilen 5 aralık gününe özel basılan pul içerisinde toplumun çeşitli kesimlerinden kadın figürlerinin yer aldığı görülmektedir.

(2016 yılı 5 Aralık 1934 Kadınlara Seçme ve Seçilme Hakkı konulu pul)

Son olarak 2017 yılına bakıldığında; dünya çevre günü nedeniyle basılan ve baskısı %50 geri dönüşümlü kâğıt kullanılarak gerçekleştirilen pulda, küçük bir kız çocuğu siluetinin kullanılmış olduğu görülmektedir.

(2017 yılı "Dünya Çevre Günü" (geri dönüşüm) konulu pul 05.06.2017)

Değerlendirme Ve Sonuç

Dünyada ilk kez 1840'ta basılan pul postacılık hizmet bedeli olarak karşılığını bulmuştur. Bu kavram Osmanlı dönemiyle birlikte Türkiye'de 1863 yılından itibaren kullanılmaya başlanmıştır.

Başlangıcından günümüze kadar pul tasarımlarında farklı tema ve görsel öğeler yer almıştır. Abdülaziz tuğralarıyla başlayan serüven, ay yıldızla devam etmiş, postane binası gibi görsel objelerin kullanılmaya başlamasından sonra yıllar içerisinde çeşitlenerek günümüze ulaşmıştır. Süreç içerisinde, önemli tarihsel olaylar ve şahsiyetlerin konu edildiği pullar daha sonra kültürel çeşitlilik, turizm ve tanıtım faaliyetleri, güncel olaylar, yerel bölgesel etkinlikler vb. birçok konuda karşımıza çıkmaktadır.

Basılacak pullar için emisyon programları PTT Genel Müdürlüğünce yıllık olarak hazırlanmaktadır. Çeşitli kurum ve kuruluşların önerileriyle şekillenen temalar bir program dâhilinde tarihlenerek basılmaktadır.

Türk posta pullarında kullanılan tema ve görsel öğelerden biri de kadın figürüdür. Kadın figürü; önemli şahsiyetlerin portreleri, çeşitli gelenekler, yöresel ve kültürel alanlardaki kadın, kadının sosyal ve toplumsal rolleri gibi çeşitli şekillerde ele alınmış ve alınmaktadır.

1917 yılında bastırılan "Evlad-ı Şüheda Pulu" ile birlikte kadın figürü ilk kez Türk pullarında yer almıştır. 1917 yılından sonra 1935 yılına kadar olan dönemde pullarda kadın figürü kullanılmamıştır.

1935 yılında Türkiye'de gerçekleşen 12. Kadınlar kongresi nedeniyle basılan pullar Türk pul tarihinde bir basımda en çok kadın figürü kullanılan pul konularından biri olmuştur.

1938, 1941, 1943 ve 1950 yıllarında İzmir En-

 DOI: 10.7816 /idil-07-46-10

ternasyonal fuarı için bastırılan pullarda yer alan kadın figürleri genelde tarım toplumunu yansıtan ve özellikle üzüm hasatı ile ilgili olarak ele alınmıştır.

1960 sonrası pullarda grafiksel yorumlamalar ve çizimler ağırlık kazanmış, 1970 sonrası pullarda ise ünlü ressamların kadın konulu tabloları, kadın figürlü minyatürler, halk oyunları, resim heykel sergisi ve tarihi eserler gibi konular genelinde kadın figürleri yer almıştır.

2000'li yıllardan itibaren kadının çeşitli etkinliklerde uluslararası arenada başarılar ele etmesi bu yıllara ait pullara konu olmuştur. Özellikle olimpiyatlar bu konuda önemli bir yer teşkil etmektedir.

Genel olarak bakıldığında günümüze kadar gelen pul tasarımlarında geleneksel öğelerin daha fazla kullanıldığı söylenebilir. Bu anlamda yerel kıyafetlerle birlikte Türk toplum yaşantısını sergileyen görseller aynı zamanda kültürel birikimin aktarılması açısından da önem kazanmıştır.

Tarihsel ilerleme içerisinde, modernleşme gelişen dünya ve iletişim biçimleri, değişen yaşam tarzı vb. birçok etken pul tasarımlarında da etkili olmuştur. Tüm bu kavramlar kadın olgusuyla birleşerek, kültürel tanıtım ve turizm amaçlı olarak da pullarda yer almıştır.

Sonuç olarak; başlangıçta posta hizmetinin maddi karşılığı olarak kullanılan posta pulları daha sonra ait olduğu ülkelerin kültürel bir tanıtım aracı olarak estetik bir boyut kazanmıştır. Teknolojik gelişmelerle birlikte tasarım ve özellikle çoğaltım işi kolaylaşmış, bilinirlik ve farkındalık artmış, zaman içerisinde pul ile ilgili koleksiyonculuk faaliyetleri de hız kazanmıştır.

Ancak günümüzde iletişimin sosyal ağlar yoluyla yapılmakta olması ve mektupla iletişimin çoğunlukla resmi belge, tebligat, banka kartı, hesap özetleri ve faturaların iletiminde kullanılması nedeniyle pul günden güne değerini yitirmektedir. Bu tip gönderilerde de artık pul yerine özel damgalar kullanılmaktadır (Resim 10).

Koleksiyonerlerin özverileriyle bugün hayatta kalabilen pul ve onun sahip olduğu etkili iletişim gücü aslında teknoloji çağı çocuklarının sosyal ya da görsel medya araçlarından bir an olsun uzaklaşmasına sebep olabilecek potansiyele sahip kültürel bir materyaldir.

Resimler

(Resim 1) İlk Pul

(Resim 2) İlk Türk (Osmanlı) Pulu

(Resim 3) Resimli ilk posta pulu

(Resim 4) 1912 Osmanlı Hilal-İ Ahmer Şefkat Serisi

(Resim 5) Selimiye Camii 1913 Edirne Hatıra serisi

(Resim 7) Sultan 5. Sultan Mehmet portres

(Resim 6) Dolmabahçe serisi

(Resim 8) Evladı şüheda pul

(Resim 9) 1935 kadın kongresi

 DOI: 10.7816 /idil-07-46-10

(Resim 10) Günümüzde posta pulu yerine kullanılan damga

(Endnotes)

1 Yükseköğretim Kurumu Tez Merkezi 2017 verilerine göre Posta-Postacılık-Pul ile ilgili yapılan araştırmaların büyük çoğunluğunun; posta hizmetleri, elektronik posta, eski tarihli çeşitli günlük gazeteler, kurumsal ve çalışanlarla ilgili araştırmalar olduğu görülmektedir. Bir ürün ya da kavram olarak pul, pulun görselliği ve pul tasarımları ile ilgili yüksek lisans düzeyinde tespit edilen çalışmalar şu şekildedir; "İletişim aracı olarak pulun önemi, Cumhuriyet dönemi, Cumhuriyet konulu posta pullarının incelenmesi ve Cumhuriyetin 75. Yıldönümü anma serisi pul tasarımı önerileri" Şükran Düzenli (1998), "Türk pullarında kadın figürlerinin grafik düzeni (1950'den günümüze)" Gülten Kahraman (1998), "Pul tasarımındaki algı" Mehmet Vahdettin Toker (2013), "Bir görsel iletişim aracı olarak posta pulu tasarımının Dünya'daki ve Türkiye'deki tarihi gelişimi ve grafik tasarım ürünü olarak incelenmesi" Nilgün Aydoğmuş (2015), "Pulun işlevleri ve tasarımın işleve katkısının incelenmesi" Merve İnce (2017).

2 Yıllara göre belirlenen temalar ve pul emisyon programları için bkz. (http://ptt.gov.tr/ptt/# !ptt_emisyon_programi)

3 Türkler yerleşik düzene geçerek, VII. Yüzyıldan itibaren haberleşme sistemini geliştirmeye başlamıştır. Başlangıçta yöneticiler ve kumandanlara bilgi taşınması amacıyla oluşturulan sistem devlet haberleşme sistemi olarak kullanılmıştır ve özellikle casuslık işlevini yerine getirmiştir. Bu işlev haberleşme tarihimizde, ulak (atlı posta), berid teşkilatı, menzil vb. oluşumlarla hayat bulmuştur (konu ile ilgili bkz. Geçmişten günümüze haberleşme ve PTT tarihi). Araştırma, Türk pul tarihinde, bir hizmet karşılığı olarak posta pulunun kullanılması, mektuplaşma bedeli ve postacılıkla ilgili olduğu için, çalışmada haberleşme tarihine yer verilmemiştir.

4 1913 senesinden önce 1910-1911'de Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti adına bastırılan şefkat pullarında basit çizimlere yer verildiği görülmektedir (Ağaoğulları ve Papuççuoğlu 2012: 49-50'den aktaran, Yazıcı K. 2014:183), (Resim 4).

5 Bu pullar 1917 ve 1921 yıllarında tekrar basılmış, Cumhuriyet dönemine kadar başka kadın figürlü pul basılmamıştır.

6 1921 sonrası pullar Cumhuriyet dönemi pulları diye değerlendirilirken 1922 den itibaren bu pullarda üzerlerindeki "Devleti Osmaniye "Postaları" ibaresinden "Türk Postaları" na geçiş gerçekleşmiştir. Bu aynı zamanda Türkiye için de bir dönüm noktası olmuştur (www.turkishpostalhistory.com, erişim 29 Ocak 2016).

7 Uluslararası Kadın Hakları Derneği'nin (Dünya Kadınlar Birliği'nin) 12. Kongresi, 1935 yılında İstanbul'da toplanmıştır. Dünya kadınlarının kongreyi Türkiye'de yapma nedenleri, 1934 yılında değişen yasalar sonunda, 18 kadının TBMM üyesi olmalarıydı. Dünya kadınları 18 Nisan 1935'te Türkiye'de bir araya gelerek Mustafa Kemal Atatürk'e ve Türkiye Cumhuriyeti'ne teşekkür etmişlerdi. O toplantı anısına ve kadın hareketlerine yardım etmek amacıyla özel pullar basılıp satışa sunulmuştur.

8 http://www.sgairport.com/sabiha-gokcen-havalimani/hayati, erişim: 10 Ocak 2016.

9 Kore Savaşında savaşın ortasında kalan Min Ja' Türk tugayına sığınıp hayatta kalmış ve 8 aylık bu süreçte, Kore askerleri ile Mehmetçik arasında tercümanlık yaparak birçok baskının önlenmesinde yardımcı olmuştur. PTT, 1952'de Min Ja'nın yüzbaşının kucağında kitap okurken çekilen bu fotoğrafını hatıra pulu yapmış ve bu anı tarihe not düşmüştür, (www.tarihistan.org/61-yil-sonra-bulustular/6686/ (erişim 30 Ocak 2016).

10 Defneyaprağı zaferi ve barışı, meşale sembolü ise özgürlük ve aydınlanmayı sembolize eder (A.B.D. Özgürlük Anıtındaki meşale de özgürlük ve aydınlanmayı sembolize eden bir örnektir). Avrupa konseyinin çalışma alanlarını ifade etmesi açısından pulun bu şekilde tasarlanmış olduğu söylenebilir.

11 Konsey'in çalışma alanları insan hakları, medya, hukukî işbirliği, sosyal dayanışma, sağlık, eğitim, kültür, spor, gençlik, yerel demokrasiler, sınır ötesi işbirliği çevre ve bölgesel plânlamadır (http://www.coe.int/en/, erişim 30 Ocak 2016).

12 O yıl basılan pullarda toplamda 14 meşhur portresi kullanılmıştır, tek kadın figür olarak yer alan Halide Edip dışında, Reşat Nuri Güntekin, Besim Ömer Akalın, Tevfik Fikret, Tanburi Cemil, Ahmet Vefik Paşa, Ömer Seyfettin, Kemalettin Mimaroğlu, Halit Ziya Uşaklıgil, Yahya Kemal Beyatlı, Hüseyin Sadettin Arel, Mustafa Naima, Abdurrahman Şeref, Kamil Akdik'tir.

13 Pul tasarımında "Harem Bahçesinde Meclis", ya da "Saray Bahçesinde Eğlence" diye adlandırılan 1. Ahmet Albümünden alınan minyatür kullanılmıştır (Harem Bahçesinde Meclis, 1. Ahmet Albümü, Topkapı Sarayı Müzesi, B408,19a).

14 Pulun görseli için kullanılan mozaiğin orijinali Paris Louvre Müzesindedir.

15 Europa posta pulları 1956 yılından başlayarak Avrupa ülkeleri, 1958 yılından sonra ise Avrupa ülkeleri arasında kurulan Avrupa Posta ve Telekomünikasyon İdareleri Birliği kısa adı ile CEPT üyesi olan ülkeler tarafından ve 1993 yılından sonra ise yine Avrupa ülkeleri arasında kurulan Avrupa Posta Birliği - PostEurop üyesi ülkeler tarafından çıkartılmaktadır. İlk başta bütün ülkeler aynı deseni kullanarak tasarlanan pullar basmışlardır, 1973 yılından sonra ise her yıl ortak bir temada pullar basmışlardır. Dünyadaki eğilimler nedeni ile telekomünikasyon ve posta idareleri birbirinde ayrılınca CEPT önemini kaybetmiştir bu nedenle 1993 yılından sonraki pullarda CEPT logosu bulunmamaktadır. Bütün pulların ortak özelliği ise hepsinde «Europa» yazısının bulunmasıdır. Türkiye 1958 yılında kurulan CEPT örgütüne 1959 yılında alınmıştır ve 1960 yılından beri diğer Avrupa ülkeleri gibi Europa posta pulları çıkartmaktadır.

KAYNAKÇA

ANAMERİÇ, H. (2006). Stamps as an information source in the National Library of Turkey. *Library Collections, Acquisitions, & Technical Services*, 30: 117-127.

ATASOY, N. (2002). *Hasbahçe, Osmanlı Kültüründe Bahçe ve Çiçek*, 1. Baskı (Aralık), Aygaz Kitaplığı, sf.157, Resim No:215.

BEZAZ, G.Y. (2005). *Geçmişten günümüze haberleşme ve PTT tarihi*, Türkiye Haber-İş Sendikası Ya-

yınlar, Ankara.

DÜZENLİ, Ş. vd.(2004) Görsel İletişim Aracı Olan Pul'un Tarihi Gelişimi Ve Grafik Ürün Olarak Önemi, *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi* 28/2: 187-204.

Evren Pul Evi. (1984), *Pul Nedir? Koleksiyon Nasıl Yapılır? Tanımlar Deyimler Araç ve Gereçler*, Evren pul evi Yayını, Ankara.

FREWER, D. (2002). "Japanese Postage Stamps as Social Agents: Some Anthropological

perspectives", *In Japan Forum*, 14/ 1, 1-19

GASİMOVA S. vd. (2013). *Azerbaijan's first postage stamps*, *IRS Cultural Heritage*, 14: Azerbaijan.

HALAÇOĞLU, Y. (2014). *Osmanlılarda Ulaşım ve Haberleşme (Menziller)*, İlgi Kültür Sanat Yayınları, İstanbul.

Pulko, Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti Posta Pulları Kataloğu 2006, Bahadır Pul Evi Yayımcılık, İstanbul.

REİD, Donald M. (1984). The Symbolism of Postage Stamps: A Source for the Historian *Journal of Contemporary History*, 19(2): 223-249.

YAZICI, K. (2014). Tarih Öğretiminde Posta Pullarının Kullanılabilirliğine Bir Örnek "100 Posta Pulu İle Türk Tarihinden Bir Kesit -1863-1950 Yılları Arası", *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi,* (*Prof. Dr. Refik TURAN Özel Sayısı)* 5/ 16: 176-199.

YAZICI, K. (2010) "Sosyal Bilgilerde Eğitimsel Bir Araç Olarak Posta Pullarının Kullanımı" *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi* 14/1: 321-346.

İnternet Kaynakları

http://www.turkishpaintings.com/index.php?p=25&l=1&modPainting_artistDetailID=85 (Sabahat Kırçak)

http://ptt.gov.tr/ptt/#!ptt_emisyon_programi

http://www.pttpulmuzesi.org.tr/ProductDetail.aspx?ProID=289

http://tarihinizinde.com/pul/

http://emrahname.blogspot.com.tr/2006_12_01_archive.html

http://www.turkishpostalhistory.com/en/articles/phil-ankara-gov/38-stamps/59-doc-ankara-1922.html

http://www.tarihistan.org/61-yil-sonra-bulustular/6686/

http://www.turkiyegazetesi.com.tr/gundem/101314.aspx

http://www.habervaktim.com/haber/350505/61-yil-sonra-bulustular.html http://www.hatdergisi.com/HAT%20DERG%C4%B0S%C4%B0/minyatur_osmanli.htm

http://www.louvre.fr/en/oeuvre-notices/mosaic-woman-playing-harp http://www.muslimheritage.com/article/classification-mental-diseases-ottoman-medical-manuscripts

http://pulhane.com/Tematik/auy.html

http://www.naturespic.com/newzealand/image.asp?id=32750

http://www.zeugmaweb.com/

http://www.ntv.com.tr/turkiye/istanbul-sahnelerinin 100duayeni,3fagYExPT0aUvLE_zqgVeg

(İnternet kaynaklarına erişim Ocak 2016-Aralık 2017 tarihleri arasında yapılmıştır).

(Kaynakçada yer almayan pul görselleri birebir pul taramaları ve foto çekimleridir)

0